

Teoreticky: Využije perspektiv rozmanitých moderních i postmoderních přístupů k jazyku, historiografii či politice. Nedílnou součástí je i radikální rozšíření pojetí pojmu. Pojem má celou řadu vlastních rovin, dimenzí či funkcí, je velmi prostupný, vyskytuje se a pohybuje se v různých konfiguracích. Někdy se pojem ukazuje být jako svého druhu diskurz. Není jen malou nedělitelnou částicí, jakýmsi atomem jazyka. Spíše jako by se v něm celý svět znovu otevíral.

Filozoficky: Bude mít na paměti, že ona sama jako obor je součástí mocenského diskurzu, a její počínání má tedy svůj mocenský rozměr. Její postavení je ostatně delikátní: zabývá se jazykem samotné politiky v epoše lingvistického paradigmatu.

MIKROHISTORIE A HISTORICKÁ ANTROPOLOGIE

Martin Nodl

Microhistory and Historical Anthropology

This article seeks to define the relationship between historical anthropology and three different levels of the conception of microhistory: 1) microhistory, the heroes of which are representatives of the lower strata of society, marginal or exceptional individuals; 2) microhistory of conflict; 3) "demographic" or „population“ microhistory. On the basis of comparison of the original methodological starting points of Italian micro-historians with the microhistorical works of the 1980s and 90s, it emphasises the experimental character of this microhistorical research, considering the issue in the context of the work of historians who openly identified with micro-history, and looking in detail at the examples of Carlo Ginzburg and Emmanuel Le Roy Ladurie. On the other hand, with reference to study of the relations between microhistory and prosopography it shows that a whole range of microhistorical approaches have deeper roots in the medievalist scholarship of the 1950s and 60s and that the novelty of the later decades consisted primarily in the posing of anthropological questions and emphasis on the sublateral strata of society, conceived not quantitatively but through exceptional individuals. The article takes a very critical view of the so-called "demographic" microhistory cultivated by the Göttingen School, and tries to show that it lacks and genetic kinship to the two other microhistorical approaches outlined and that here the only criterion of microhistoricity is the limitation of research to a very small local community and its family structures.

Mikrohistorie a historická antropologie patří k nejskloňovanějším pojmům historiografického diskurzu 70. a 80. let. Jejich vztah je přitom stejně problematický jako samotné užití těchto pojmů, protože dnes neexistuje žádný jednotný koncept ani jednoho z nich. Jestliže v případě historické antropologie existují modely výrazně podmíněné vývojem národních historiografií (přínejmenším anglosaské, francouzské a německé), pak v případě mikrohistorie jdou její jednotlivé podoby napříč Evropou, i když i ony do jisté míry odrážejí antropologizaci historiografie v různých historiografických prostředích.

V obecné rovině je po mém soudu třeba rozlišit tři roviny mikrohistorie: 1) mikrohistorii, jejímiž hrdiny jsou doposud přehlíženi reprezentanti spodních pater společnosti; 2) mikrohistorii konfliktu; 3) „demografickou“ či „populační“ mikrohistorii. Všechny tři mají velmi specifický vztah k historické antropologii a z antropologických přístupů využívají jen omezenou část. Ani jeden z vymezených mikrohistorických přístupů přitom neexistuje sám o sobě a každý má v historickém diskurzu 20. století své předchůdce. Již v 50. letech totiž vznikají na základě ego-dokumentů „mikrohistorie“ většinou výjimečných jedinců, kteří nám o sobě zanechali svědectví odrážející sociální a kulturní představy o jejich světě. Jednou z prvních mikrohistorií, jež má velmi blízko k pokusu o totální dějiny sepsané na základě všech využitelných pramenů, je biografie pratského obchodníka Francesca di Marco Datini.¹ Ani on, ani hrdinové hojně psaných ego-historií z 80. a 90. let 20. století ale povětšinou nepatří ke spodním vrstvám. Rovněž mikrohistorie konfliktu má již dlouhou tradici a od klasických dějin „sporů“ a „střetů“ odlišuje mikrohistoricky pojímané práce právě míra užití antropologických přístupů. V případě „demografické“ mikrohistorie, pěstované především tzv. göttingenskou školou, se mikrohistorie dostává velmi blízko k prosopografii a k mikrohistorii ji řadí spíše úporná snaha prohlášovat sebe sama za mikrohistorii než genetické příbuzenství s oběma výše uvedenými mikrohistorickými přístupy.

Podle Carla Ginzburga a Carla Poniho podstata mikrohistorie spočívá – metaforicky řečeno – v analyzování „úze ohraničených fenoménů (venkovská společnost, skupina rodin či konkrétní jednotlivci) takřka pod lupou“. Na druhé straně ale Ginzburg ve svých teoretických úvahách o počátcích užití pojmu mikrohistorie v historiografii 50.–70. let (jako příklad uvádí nepatrné okamžiky událostních dějin Georgese Stewarta, lokální dějiny Luise Gonzálese y Gonzáles a „malé dějiny“ Richarda Cobba) zcela otevřeně přiznává, že ani jeden z těchto přístupů ne-

1 IRIS ORIGO, *Im Namen Gottes und des Geschäfts. Lebensbild eines toskanischen Kaufmanns der Frührenaissance Francesco di Marco Datini 1335–1410*, München 1985. Italský originál *Il mercante di Prato. Francesco di Marco Datini*, Milano 1958.

ní italským mikrohistorikům vlastní.² Stejně tak tvrdí, že mikrohistorie v Itálii vznikla především jako reakce na braudelovský strukturálně-funkcionalistický historiografický model.³ V opozici vůči tomuto modelu se sice na začátku 70. let začala i ve Francii prosazovat „nová historiografie“ v podobě dějin mentalit či pod jménem „historická antropologie“,⁴ ve skutečnosti však bylo ve Francii hledání cest nového dějepisce mnohem složitější než v Itálii a neobešlo se bez ostrých střetů na pařížské École pratique. Carlo Ginzburg v této souvislosti připomíná, že na italské „mikrohistoriky“ neinspirativněji působily teoretické reflexe Françoise Fureta zveřejněné společně s reflexemi Jacquesa Le Goffa ve studii *Dějiny a etnologie* v roce 1973,⁵ a to především v podobě jejich odmítnutí modernizačních teorií a europocentrismu a s tím spojeným voláním po využívání etnologických přístupů. Na druhé straně ale především ve Furetově pojetí nadále hrály významnou úlohu sériově prováděné; etnologickými postupy ovlivněné výzkumy, aplikované na předmoderní společnost. Jestliže tedy v obecné rovině panovala shoda, tak v konkrétních analýzách italských historiků namísto sériových výzkumů vědomě stavěly přístupy mikrohistorické, věnované jednotlivostem, bez snahy po provádění paralelních výzkumů, bez snahy po komparaci, bez sledování vztahu „části“ vůči „celku“.⁶ Otázka reprezentativnosti pro ně logicky nikdy nehrála významnou úlohu, i když o ní byla vedena vcelku plodná diskuse.⁷ A pokud někteří

2 CARLO GINZBURG, „Mikro-Histoire“. *Zwei oder drei Dinge, die ich von ihr weiß*, *Historische Anthropologie* 1/1993, s. 169–177. Po Ginzburgovi jím uvedené příklady pouze mechanicky opakuje JÜRGEN SCHLUMBOHM, *Mikrogeschichte – Makrogeschichte. Zur Eröffnung einer Debatte*, in: *Mikrogeschichte – Makrogeschichte. Komplementr oder inkommensurabel?*, hrsg. von Jürgen Schlumbohm, Göttingen 1998, s. 13–17.

3 C. GINZBURG, „Mikro-Histoire“. *Zwei oder drei Dinge, die ich von ihr weiß*, s. 177–182.

4 K tomu podnětně EWA DOMAŃSKA, *Mikrohistorie: spotkania w międzyswiatach*, Poznań 1999, s. 59–62.

5 Ve skutečnosti se jedná o společný příspěvek: FRANÇOIS FURET, JACQUES LE GOFF, *Histoire et Ethnologie*, in: *Mélanges en l'honneur de Fernand Braudel*, díl 2: *Méthodologie de l'histoire et des sciences humaines*, Toulouse 1973, s. 227–243. Jacques Le Goff poté svoji část přetiskl pod názvem *L'historien et l'homme quotidien*, in: *Pour un autre Moyen Âge*, Paris 1977, s. 335–348.

6 K tomu srov. C. GINZBURG, „Mikro-Histoire“. *Zwei oder drei Dinge, die ich von ihr weiß*, s. 184–186, 189–190; zde je i jeho polemika s Franklinem R. Ankersmitem. K reflexi tohoto problému v německém prostředí srov. CHRISTIAN MEIER, *Notizien zum Verhältnis von Makro- und Mikrogeschichte*, in: *Teil und Ganzes*, hrsg. von Karl Acham, Winfried Schulze, München 1990, s. 111–140; WINFRIED SCHULZE, *Mikrohistorie versus Markohistorie? Anmerkungen zu einem akturellen Thema*, in: *Historische Methode*, hrsg. von Christian Meier, Jörn Rüsen, München 1988, s. 319–341; J. SCHLUMBOHM, *Mikrogeschichte – Makrogeschichte. Zur Eröffnung einer Debatte*, s. 29–32.

7 K tomu srov. OTTO ULBRICHT, *Mikrogeschichte. Versuch einer Vorstellung*, *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht* 45/1994, s. 359; DOMINICK LACAPRA, *Der Käse und die*

z nich podnikli výzkumy obdobného problému, jako tomu bylo v případě protoindustrializace v severní Itálii 18. století, pak ve snaze postihnout odlišnosti, a nikoli analogie, tedy ve snaze vykreslit netypické, neopakující se jedinečnosti. Carlo Ginzburg dnes zdůrazňuje především experimentálnost jejich počínání, a to jak v rovině analýzy sociálně nižších vrstev, jež byly nahlíženy jako až příliš anonymní skupiny, které mohou být sledovány pouze statisticky, tak v rovině literární, neboť mikrohistorie v tomto pojetí představuje vědomý návrat k vyprávění.⁸ Důraz na sociálně nižší vrstvy bývá často vnímán jako důsledek levicové a marxistické orientace italských mikrohistoriků.⁹ Ve skutečnosti ale pouze takovéto vysvětlení neobstojí, protože i značná část nových francouzských historiků měla velmi blízko k marxismu a k levé straně politického spektra. Přesto se však ve svých výzkumech věnovala především elitnímu prostředí.

Prostřednictvím důrazu na nižší sociální vrstvy, či dokonce na „subalterní vrstvy“ má mikrohistorie metodicky velmi blízko k některým směrům prosopografie. Na první pohled je ale jasné, že prosopografie jako konstrukce kolektivní biografie představuje jiný typ „mikrodějin“ než individuální příběhy Menocchia, Martina Guerra či Chonrada Stoeckhлина. Giovanni Levi ve svém kritickém textu o mikrohistorii¹⁰ vyhrdčeně tvrdí, že „mikrohistorie vytváří jedinečný portrét a nikoli skupinový obraz“. Do značné míry se ale v tomto ohledu rozchází s Carlem Ginzburgem, jenž klade mnohem větší důraz na neoddelitelnost jednotlivce od skupiny, k níž patří, k níž ho pojí určité vazby, či dokonce určitá síť vazeb, jež vede ke konkrétnímu sociálnímu jednání, které je výsledkem mnoha individuálních sociálních strategií. Nutno ale dodat, že Leviho provokativní teze je v rozporu s jeho vlastní prací o kariéře piemontského exorcisty, v níž v podstatě prosopo-

Würmer. *Der Kosmos eines Historikers im 20. Jahrhundert*, in: Týž, *Geschichte und Kritik*, Frankfurt am Main 1987, s. 59. CARLO GINZBURG, *Sýr a červí. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*, Praha 2000, s. 18. V jiném, stále modernistickém světle nahlíží mikrohistorii JOSEF PETRÁŇ, *Mikrohistorie aneb o nedějích*, in: *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*, Praha 2003, s. 201, jenž se dokonce domnívá, že účelem lokální mikrohistorie je zpochybnění obrazu totálních dějin, z čehož logicky vyplývá, že by tento obraz v opačném případě mohla i kodifikovat, o což ale mikrohistorie ve skutečnosti nikdy neusilovala. Skutečné tendence mikrohistorie v tomto ohledu dobře vystihl HANS MEDICK, *Mikro-Historie*, in: *Sozialgeschichte, Alltagsgeschichte, Mikro-Historie*, hrsg. von Winfried Schulze, Göttingen 1994, s. 44–46, v souladu s pojetím Giovanni Leviho.

8 Tuto skutečnost podtrhl například O. ULBRICHT, *Mikrogeschichte. Versuch einer Vorstellung*, s. 356–359.

9 To zdůrazňuje GIOVANNI LEVI, *On Microhistory*, in: *New Perspectives of historical Writing*, (ed.) Peter Burke, Oxford 1991, s. 94.

10 G. LEVI, *On Microhistory*, s. 111.

graficky sledoval sociální vazby a strategie venkovské komunity.¹¹ Obdobně bychom mohli číst i *Návrat Martina Guerra*, v němž Natalie Zemon Davis opět prosopograficky konstruovala okruh lidí, kteří přišli do styku s Martinem Guerrem, a načrtla jakési milieu prostředí, v němž žil. V centru jejího zájmu přitom nestojí pouze její hrdina, nýbrž i jeho interakce s nejbližším okolím. Naopak u Ginzburga hraje onen „prosopografický svět“ mnohem menší roli, což přece jen představuje dosti výrazné omezení jeho interpretace Menocchiova světa. Oproti tomu v *Benandantech*¹² se Ginzburg o rekonstrukci sociálních sítí pokouší ve větší míře a právě jejich prostřednictvím odhaluje kulturní paměť sakrálního mýtu o dětech narozených s košíčkou.

Mikrodějiny v pojetí, jak je svými pracemi „definovali“ Carlo Ginzburg, Natalie Zemon Davis či Wolfgang Behringer, jsou věnovány „malým lidem“, a zaobírají se tedy problémy „lidové kultury“. Jejich hrdinové, „neobvyklé normality“, se neúčastnili výrazně politického či socio-politického jednání, a tudíž ani jejich vazby a aktivity nepřekračovaly lokální a uzavřené prostředí. Vždy zůstávali ukotveni v lokální společnosti, jež je buď přijímala, či je tolerovala, nebo se k nim napak stavěla odmítavě – v závislosti na momentální konstelaci. Oproti tomu život politicky aktivních osob, které měly mnohem blíž ke kultuře elit a k jejichž způsobu myšlení, máme k dispozici obdobně jako k výjimečným případům Menocchia či Martina Guerra velké množství pramenů individuální povahy, probíhal nikoli v jedné, nýbrž v mnoha sociálních a socio-kulturních sférách. Právě v jejich případě představuje prosopografický výzkum sociálních vazeb a sítí nutný předpoklad k interpretacím reálných či pravděpodobných důvodů jejich konání.

Carlo Ginzburg a Carlo Poni se mikrohistorii s prosopografií pokusili propojit ještě jiným způsobem. Ve svém teoretickém uvažování vycházeli z dichotomického dělení prosopografie, jak ho formuloval Lawrence Stone. Podle Stona je možné uplatňovat dva přístupy: kvantitativní pro nižší sociální vrstvy a kvalitativní pro vyšší vrstvy. (Sám Stone tento více méně kvalitativní přístup aplikoval v knize o anglických elitách 17. a 18. století.)¹³ Ginzburg a Poni v opozici vůči němu preferovali neelitní prosopografii, obohacenou o individuální příkladové studie, jež v žádném případě neměly směřovat ke kvantifikaci určitých jevů.¹⁴ Především

11 GIOVANNI LEVI, *Das immaterielle Erbe. Eine bäuerliche Welt an der Schwelle zur Moderne*, Berlin 1986, s. 9. Italský originál *L'eredita immateriale: carriera di un esorcista nel Piemonte del Seicento*, Torino 1985.

12 CARLO GINZBURG, *Benandanti. Čarodějnictví a venkovské kultury v 16. a 17. století*, Praha 2002. Italský originál *I Benandanti. Stregoneria e culti agerari tra Cinquecento e Seicento*, Torino 1966.

13 LAWRENCE STONE, *An open elite? England, 1540–1880*, Oxford 1984.

14 CARLO GINZBURG, CARLO PONI, *The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace*, in: *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, (ed.) Edward Muir, Guido Ruggiero, Baltimor-London 1991, s. 7. Jedná se o anglický překlad původně

v tomto ohledu se od 80. let pokoušeli hledat cestu k italským mikrohistorikům göttingenští sociální historici, kteří prosopografickým způsobem prováděli analýzy lokálních, uzavřených společností.¹⁵ V této souvislosti si ale musíme připomenout, že göttingenské mikroanalýzy komunit malých měst mají své paralely v medievistickém bádání. Autoři prosopograficky pojatých prací, Zwi Razi, Arlette Higounet-Nadalová, Ambrose Raftis, Heinrich Rütthing či Anthony Molho,¹⁶ ale své výzkumy jako mikrohistorii neoznačují a nijak se k ní ani nehlásí, i když obdobně jako göttingenští sociální historici analyzují sociální mobilitu a demografické chování, či dokonce rodinné strategie. Göttingenské sociální historiky od nich liší zájem o protoindustrializaci a vznik moderního státu.¹⁷ Tím se práce Hanse Medicka, Jürgena Schlumbohma, Rainera Becka či Petera Kriedteho¹⁸ do určité míry podobají italským mikrohistorickým studiím o 18. a 19. století, zároveň však postrádají etnologický rozměr a od *Sýra a červů* nebo mikrohistorií typu masopustu v Romansu či analýzy tridentské rituální vraždy v roce 1475 se výrazně, téměř geneticky oddělují. A popravdě řečeno, Ginzburg a Poni měli ve svých úvahách o vztahu prosopografie a mikrohistorie na mysli něco zcela jiného, než co za mikrohistorii považují Schlumbohm či Medick. Charakteristické

italské studie *Il nome e il come: scambio ineguale e mercato storiografico*, Quaderni storici 40/1973, s. 181–190. Existuje i dosti zkrácená německá verze, jež nese zavádějící název *Was ist Mikrogeschichte?*, Geschichtswerkstatt 6/1985, s. 48–52.

- 15 Ke konceptu mikrohistorie v podobě sociální mikroanalýzy srov. J. SCHLUMBOHM, *Mikrogeschichte – Makrogeschichte. Zur Eröffnung einer Debatte*, s. 24–26; H. MEDICK, *Mikro-Historie*, s. 45–48. V obdobném úzkém pojetí chápe mikrohistorii i JOSEF GRULICH, *Zkoumání „malíckosti“*. (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie), Český časopis historický 99/2001, s. 519–547.
- 16 ZVI RAZI, *Lige, Marriage and Death in a Medieval Parish. Economy, Society and Demography in Halesowen 1270–1400*, Cambridge-London-New York-New Rochelle-Melbourne-Sydney 1980; ARLETTE HIGOUNET-NADAL, *Périgueux aux XIVe et XVe siècles. Étude de démographie historique*, Bordeaux 1978; AMBROSE RAFTIS, *A Small Town in Late Medieval England: Godmanchester 1278–1400*, Toronto 1982; HEINRICH RÜTHING, *Höxter um 1500. Analyse einer Stadtgesellschaft*, Paderborn 1986; ANTHONY MOLHO, *Marriage Alliance in Late Medieval Florence*, Cambridge 1994.
- 17 K této podobě mikrohistorie srov. C. GINZBURG, „Mikro-Histoire“. *Zwei oder drei Dinge, die ich von ihr weiß*, s. 191; GIOVANNI LEVI, *The Origin of the Modern State and the Microhistorical Perspective*, in: Mikrogeschichte – Makrogeschichte. Komplementär oder inkommensurabel?, hrsg. von Jürgen Schlumbohm, Göttingen 1998, s. 53–82.
- 18 PETER KRIEDTE, *Eine Stadt am seidenen Faden. Haushalt, Hausindustrie und soziale Bewegung in Krefeld in der Mitte des 19. Jahrhunderts*, Göttingen 1991; RAINER BECK, *Unterfinningen. Ländliche Welt vor Anbruch der Moderne*, München 1993; JÜRGEN SCHLUMBOHM, *Lebensläufe, Familien, Höfe. Die Bauern und Eigentumslosen des Osnabrückischen Kirchspiel Belm in proto-industrieller Zeit 1650–1860*, Göttingen 1994; HANS MEDICK, *Weben und Überlegen in Laichingen 1650–1900. Lokalgeschichte als Allgemeine Geschichte*, Göttingen 1996.

přítom je, že Ginzburg göttingenské práce v souvislosti s mikrohistorií nikdy nezmiňuje a necítí ani potřebu se vůči nim vymezovat. Ginzburgova a Poniho snaha spojit neelitní perspektivu prosopografie s příkladovými studii o obyčejných lidech z masa a kostí totiž souvisí v případě „subalterních tříd“ s analýzou nikoli sériových, stereotypních pramenů, s nimiž göttingenští sociální mikrohistorici pracují, nýbrž s rozborů zcela výjimečných a jedinečných pramenů, jež – pryč – mnohem „realističtější“ odrážejí sociální realitu.¹⁹

Za nejvýznamnějšího reprezentanta mikrohistorie je v obecném povědomí po právu považován Carlo Ginzburg. I když sám Ginzburg se k mikrohistorii jako k „vědě reálného života“ (*scienza dell'vissuto*) několikrát přihlásil, přesto jeho studie svědčí o tom, že mikrohistorie pro něho vždy představovala především experiment. První dvě desetiletí Ginzburgova bádání bychom mohli dokonce nazvat přemostěním mezi kultem benandantů a antropologickým hledáním čarodějnických konstrukcí, s důrazem na překonání europocentrismu. Mezi těmito navzájem provázanými studii stojí dva mikrohistorické laboratorní pokusy. První, věnovaný „neobvyklé normalitě“ (*eccezionale-normale*, doslova tedy „neobvyklé-normální“), Domenicu Scandellovi, usilující o nový pohled na vztah mezi učeneckou a lidovou kulturou, a druhý, který příznačně tvořil první svazek ediční řady *Microstorie*, vydávané od roku 1981 turínským nakladatelstvím Einaudi, analyzující svět italského renesančního malíře Piera della Francesca.²⁰ U něho se zastavíme poněkud podrobněji, protože do uvažování o mikrohistorii vnáší nové světlo a otvírá jí nové perspektivy.

V této mikrohistorii, jejímž hrdinou není příslušník subalterních vrstev a jež je velmi vzdálena lidové kultuře, Ginzburg zkoumá tři Pierova díla: *Křesť Páně, Bičováním Krista* a nástropní fresku *Nalezení sv. Kříže v Arrezu*. Položíme-li si otázku, co je na této práci mikrohistorické, pak odpověď rozhodně není snadná. Pisemnými prameny totiž Pierova vrcholná díla doložena prakticky nejsou. Vedle bohatého ikonografického programu, který Piero do těchto obrazů vložil, byla pro Ginzburga patrně nejpřitažlivější možnost sledovat vliv sociálního kontextu na Pierovu kariéru a na intelektuální obsah jím malovaných obrazů. S tím souvisí i snaha odhalit sociální kontext, v němž jeho malby vznikaly. Sociální kontext přitom podle Ginzburga netvoří nějaké zjednodušeně nazírané vztahy mezi „strukturou“ a „hyperstrukturou“ („struttura“ a „sovrastuttura“, v marxistické ter-

- 19 C. GINZBURG, C. PONI, *The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace*, s. 8.
- 20 CARLO GINZBURG, *Erkundungen über Piero*, Berlin 1981. Italský originál *Indagini su Piero. Il Battesimo, il ciclo di Arezzo, la Flagellazione di Urbino*, Torino 1981. Tato Ginzburgova práce bývá srovnávána s jinou italskou mikrohistorickou knihou o heretickém procesu s Galileem Galileim, kterou jsem bohužel neměl k dispozici: PIETRO REDONDI, *Galileo Heretic*, Princeton 1987. Italský originál *Galileo eretico*, Torino 1983.

minologii „základna“ a „nadstavba“), nýbrž neustále se proměňující síť „mikroskopických“ vztahů a situací, jež se skrývají za vznikem každého uměleckého díla. Každá sociální situace přitom dle Ginzburga v sobě ukrývá jak politické, tak náboženské aspekty, a proto je obrazy možné číst i jako svědectví politických a náboženských dějin, především pak ve smyslu jejich sociální a společenské reprezentace. Tímto způsobem se Ginzburg snaží rozkrýt obsah tří Pierových obrazů. Klíčem k jejich pochopení mu ale nejsou pouze někdy ne zcela zřetelné vztahy mezi zadavatelem obrazu a Pierem, nýbrž až prosopografická konstrukce intelektuálního okruhu, do něhož Piero vstoupil, a spolu s tím i církevně-politické zájmy humanistů pohybujících se v okolí kardinála Ambrogia Traversariho, jež byl jedním z motorů uzavření církevní unie na koncilu ve Ferrare. Okruh spřízněných humanistů, jež nemá v mnoha aspektech daleko ke klientským vztahům, Ginzburg validňuje především prostřednictvím hojně dochované humanistické korespondence. V ní hraje rozhodující úlohu bohatá arezzská obchodnická rodina Bacciů, kteří si u Piera později objednali jeho nejvýznamnější dílo, arezzský cyklus *Nalezení sv. Kříže*. Do arezzského klanu přitom patřily i takové osobnosti severoitalské humanistické společnosti jako Leonardo Bruni či Poggio Bracciolini. Činnost tohoto humanistického okruhu se projevovala jak častým vzájemným poskytováním si služeb a doporučení, tak příbuzenskými vazbami mezi rodinami Bacciů, Tortelliů a Marsuppiniů. Na tyto vazby byly naroubovány i společné kulturní a náboženské zájmy, v nichž hrály svoji roli jak vášeň pro řeckou antiku, tak touha navázat schizmatem zpřetrhaná vlákna západní a východní církve. A právě tyto intelektuální zájmy a politické snahy dle Ginzburga ovlivnily jak Pierovu volbu ikonografických témat, tak stylovou podobu jeho obrazů, vyjadřujících nezkaženou podobou klasických řeckých forem. V té nejvyšší rovině, odkryté pouze malým skupině zasvěcenců, sloužily i reprezentaci politického a náboženského programu uzavření církevní unie.

Piero začal cyklus fresek v Arezzu malovat jako pokračovatel Bicciho di Lorenzo, jež původně nástěnné malby koncipoval na zadání Francesca Bacciho tradičním narativním způsobem a bez využití perspektivy. Piero však dostal zakázku na vymalování arezzských fresek s největší pravděpodobností již od Giovanniho Bacciho a na jeho podnět do tématu, které již samo o sobě reflektovalo stýkání se západního a východního křesťanství, zakomponoval i aktuální církevně-politické problémy, spojené s pádem Konstantinopole a voláním po nové křížové výpravě. Ginzburg ve svém hledání možných inspirací pro Piera postupuje, jak sám říká, někdy téměř „detektivním“ způsobem. Přístup k obrazům Piera della Francesca je přitom srovnatelný s jeho antropologickým čtením pramenů inkviziční povahy. Logické konstrukce, které výkladem ikonografických detailů vytváří, jsou často stejně hypotetické jako v případě čtenářských zážitků Domenica Scandelly. Jako příklad si můžeme uvést údajný portrét byzantského císaře

Jana VIII. Palailoga v arezzském cyklu, jež se na Pierovu malbu dle Ginzburga dostal díky intervenci původem řeckého kardinála Bessariona. Ten právě v roce 1459 získal darem od umírajícího konstantinopolského patriarchy Řehoře III. Melissena relikvii sv. Kříže, která byla původně majetkem Palailogů. Obdobně „detektivní“ je i Ginzburgovo zkoumání ikonografického pozadí Bičování Krista, jež opět dává do souvislosti s přípravou křížové výpravy v roce 1459. Ve své interpretaci se přidržuje starších teorií, které celý výjev považují za alegorické zobrazení rozhovoru tří mužů, kteří přihlížejí Kristovu mučení, jež je aluzí na ohrožení církve, především řecké, Turky. Bičování samozřejmě přihlíží Pilát, jež dle Ginzburga zosobňuje byzantského císaře Jana VIII. Palailoga. Celý příběh se přitom odehrává v kulisách, jež tvoří relikvie, které Piero znal ze své návštěvy Říma a které byly – stejně jako Kristův kříž – nalezeny císařovnou Helenou (dva sloupy a tři dveře z Pilátova paláce a Kristovy stopy v mramoru). Rozpor ve dvojím ideovém zobrazení byzantského císaře, jednou jako Konstantina vítězího nad Maxenciem (cyklus v Arezzu) a podruhé jako Piláta (*Bičování Krista*), Ginzburg vysvětluje tím, že arezzský cyklus byl určen pro veřejné účely, kdežto obraz druhý pro účely soukromé – v jeho interpretaci jako dar Giovanniho Bacciho Federicovi da Montefeltro. Oni tři muži pak podle jeho soudu představují portréty Giovanniho Bacciho, nelegitimního syna Federica da Montefeltro a humanisty Buonconteho da Montefeltro (v této době byl již mrtvý, protože v sedmácti letech zemřel na mor) a kardinála Bessariona, jež káže ve prospěch křížové výpravy a snaží se přesvědčit urbinského despotu, Federica da Montefeltro, jež se vůči tažení staví skepticky. V tomto úhlu vidění se tak *Bičování Krista* stává předmětem politické propagandy, účelově zaměřené ad personam, i když velkou roli v ní hrají i prvky sociální paměti mantovského jednání svolaného papežem Piem II., jehož ústředním bodem byla právě příprava – nikdy neuskutečněná – křížové výpravy. Pro memoria byl dle Ginzburga určen i do obrazu začleněný portrét Buoncorteho da Montefeltro, jehož osobní tragédie se vztahovala jak k fyzickému utrpení Krista, tak k ohrožení církve Turky (mladík mezi dvěma muži je duchem nepřítomen a pro kázajícího i naslouchajícího jako by ani neexistoval – lapidárně řečeno, je mrtvý). I když celou ikonografickou interpretaci Ginzburg vnímá jako hypotézu, přesto její hlavní vyznění, reprezentaci snahy o církevní unii a poté o uspořádání křížové výpravy, považuje za velmi pravděpodobné, což mimo jiné podtrhuje tím, že po přerušení vztahů mezi Baccim jako zadavatelem zakázek a Pierem se v jeho díle jakékoli citace či reminiscence na oba problémy již nenacházejí. Malíř, v tomto konkrétním případě Piero della Francesca, je tedy výhradně zprostředkovatelem ideových, politických a náboženských názorů zadavatele, resp. okruhu, v němž se pohybuje.

Pierovým obrazům přitom Ginzburg klade obdobné otázky jako Menocchiovio. V obou případech má totiž jejich jazyk symbolickou podobu. Ginzburg přistupuje

je k Menocchiovovi a Pierovi jako k „cizímu světu“, jehož mluvu se pokouší přeložit z jazyka cizí kultury do jazyka kultury jemu vlastní a stává se překladatelem jazyka minulosti do jazyka současnosti. V obou svých mikrohistorických knihách přitom pracuje s prameny, jež se k němu dostávají zprostředkovaně prostřednictvím inkvizitorů a prostřednictvím světa objednavatelů obrazů. Proniknout do Pieroových představ či do Menocchiova mozku je tedy možné pouze pochopením světa humanistů či světa inkvizitorů, jejichž texty se snaží číst jako antropolog vyprávěcí svých informátorů.²¹ Ve skutečnosti se ale Ginzburgův přístup poněkud liší od Geertzova „zhuštěného popisu“. ²² Antropolog i inkvizitor-historik mají sice vstoupit do klece cizí kultury a tlumočit ji zevnitř, na druhé straně se však historik

musí vyvarovat „vcitování se“ do cizí kultury, neboť by tím nedělal nic jiného, než že by opět přenášel své moderní představy do kultury, která se od jeho vlastní zásadně liší.²³

I když „Pierovo vyšetřování“ představuje mezi mikrohistorickými studii práci výjimečnou, přesto se svým antropologickým pojetím řadí do celé řady obdobně koncipovaných studií, které využívají ke svým interpretacím téměř výhradně výslechových protokolů či jim podobných pramenů. Zde si ale připomeňme, že ne všechny „klasické mikrohistorie“ vznikly na základě výslechových a inkvizitních pramenů, jak se často soudí. Například Natalie Zemon Davis neměla k dispozici samotná soudní akta z Artigatu, nýbrž pouze jejich učenecké zpracování z pera právníka Jeana de Coras.²⁴ Její obraz sociálního chování je tedy výrazně podmíněn učeneckými představami, jejichž očima se Jean de Coras na spory kolem Martina Guerra díval.*

Ginzburgův Piero a Menocchio ale představují pouze dva příklady možných experimentů s mikrodějinami. Oba se – samozřejmě odlišným způsobem – snaží odhalit především vztah mezi učeneckou a laickou kulturou, a to především v rovině jejich koexistence. Mikrohistorickou sondou do laické kultury je i práce Wolfganga Behringera,²⁵ jenž na příběhu dvou pasáků rozkrývá neučenecké pojmání záhrobního světa a obdobně jako Carlo Ginzburg v *Benandantech* i transformaci „snového vidění“ v učenecké čarodějnictví. Centrální problém *Návratu Martina Guerra* naopak představuje „příkladovou studii“ pro chápání manželství ve venkovském prostředí 16. století a v druhém plánu i analýzu podob sociální paměti „subalterních vrstev“. ²⁶ Kritika Natalii Zemon Davis vyčítala především její obraz Martinovy ženy Bertrandy jako „protofeministky lidové kultury“, jenž se výrazně odchyľuje od možností historické rekonstrukce na základě dochova-

23 J. PETRÁŇ, *Mikrohistorie aneb o nedějinách*, s. 204, se mylně domnívá, že je „zhuštěný popis“ a mikrohistorický přístup identický s „vcitováním“.

24 Neostřeji polemizoval s Natalii Zemon Davis v souvislosti s jejím využíváním pramenů ROBERT FINLAY, *The Refashioning of Martin Guerre*, *American Historical Review* 93/1988, s. 553–571. K tomu srov. odpověď: NATALIE ZEMON DAVIS, *On the Lame*, *American Historical Review* 93/1988, s. 572–603.

25 WOLFGANG BEHRINGER, *Chonrad Stöckblin und die Nachtsbar. Eine Geschichte aus der frühen Neuzeit*, München 1994.

26 NATALIE ZEMON DAVIS, *The return of Martin Guerre*, Cambridge (Mass.)-London 1983. Český kniha vyšla společně se scénářem k filmu *Návrat Martina Guerra*, jehož autorem je Jean-Claude Carrière, pod nešťastným názvem evokujícím americký remake *Návrat pravého Sommersbyho*, Praha 1998, bohužel bez Ginzburgova doslovu, s nímž je kniha obvykle vydávána. Dále srov. E. DOMAŇSKA, *Mikrohistorie: spotkania w międzywsiatach*, s. 180–194, která detailním způsobem analyzovala shody mezi Plautovým dramatem *Amfitrion* a spisem Jeana de Coras, přičemž za centrální problém *Návratu Martina Guerra* považuje tragické a katarzi v lidském životě.

21 Ginzburg své postoje ke vztahu mezi historií a antropologií, či spíše k odlišnostem i shodám práce historika a antropologa vyjádřil ve studii *Der Inquisitor als Historiker*, in: *Geschichte schreiben in der Postmoderne. Beiträge zur aktuellen Diskussion*, hrsg. von Christoph Conrad, Martina Kesel, Stuttgart 1994, s. 203–218.

22 Srov. především Geertzovy studie *Zhuštěný popis. K interpretativní teorii kultury a Záludná hra. Poznámky ke kohoutím zápasům na Bali*, zahrnuté v souboru *Interpretace kultur*, Praha 2000, s. 13–42, 455–501. Z našeho hlediska je důležitá především druhá, „příkladová studie“. Situace, kdy balijská společnost přestane vnímat antropologa jako cizince, představuje klíčový okamžik ve „zhuštěném popisu“ symbolického významu kohoutích zápasů. Tato studie je ale důležitá i z hlediska vztahu historika a antropologa. Geertz totiž na základě pozorování konstruuje obraz balijského kohoutího zápasu, jeho symbolický jazyk i významy, a svou konstrukci pak interpretuje. Svým čtenářům přitom ale překládá již hotovou interpretaci bez toho, aby je nechal nahlédnout do své dílny, aby stejně „zhuštěným způsobem“ popsal, jak k dané interpretaci dospěl. Geertz přitom nepostihuje jedinečnost symbolické skutečnosti, nýbrž jednoznačně směřuje k zobecnění. Vnímáno očima historika, i když se popisují způsoby vnímání času a prostoru na Bali, v popředí Geertzova zájmu není jejich mikrohistorický rozměr a různost individuálních přístupů obyvatel Bali, nýbrž snaha zkonstruovat obecný model balijského vnímání času, v němž jedinečnosti představují nedůležité, a tudíž přehlédnutelné odchylky. Mezi historií a kulturní antropologií tak ale vzniká napětí. Na rozdíl od antropologa se historik předmoderní společnosti kvůli omezenosti svých pramenů nachází v situaci, kdy nemůže určit, jakou rovinu jednání „výpovědi“ svědků odrážejí. Antropolog naopak vždy musí rozlišovat mezi symbolickou a nesymbolickou rovinou jednání vyjádřenou jazykem svědka a své hypotézy či konstrukce by měl opakovaně verifikovat prostřednictvím nových otázek a nových výsledků svých „svědků“. Antropolog si totiž prameny svých interpretací vytváří sám a jejich čtení je již podmíněno touto konstrukcí, kdežto historik se může pouze ptát po způsobu či příčinách vzniku vlastních pramenů, avšak jejich podobu již nijak neovlivní, pouze prostřednictvím komparací s jinými prameny, jejichž vzájemná vazba je ale opět (logickou) konstrukcí historika. Antropolog tedy pozoruje a zapisuje to, co se děje v reálném čase, kdežto historik pouze tvrdí, že se ve vzdáleném čase cosi událo, avšak reálnost onoho dění nemůže v jeho vlastním čase zpravidla podobnit. Antropolog se při vytváření pramenů ve chvíli, kdy vstoupí do určité kultury, či ještě lépe, když ho daná kultura přijme za vlastní, může do této kultury skutečně ponořit a přijmout ji za vlastní (to je samozřejmě něco jiného než se do ní vcitovat), avšak historik se takovéhoho přístupu musí co nejvíce vyvarovat, protože by pak do svých interpretací pramenů vznášel své osobní, podprahové a symbolickými významy naplněné zkušenosti.

ných pramenů.²⁷ Stejně tak jí bylo vytykáno, že se snaží obhajovat Bertrandino jednání a že dosti účelově načrtává její ideální portrét. Nijak jednoznačně není naopak možné vymezit téma knihy Alaina Corbina,²⁸ jehož „hrdinou“ je bezvýznamný Louis-François Pinagot. I když se Corbin k mikrohistorii vědomě hlásí, přesto má jeho práce mnohem blíže ke kolektivním biografům, potenciálně vztaženým ke konkrétnímu jedinci.²⁹

Vedle těchto mikrohistorických studií, které obsahují i teoretické reflexe daných problémů, vznikla v 80. a 90. letech celá řada antropologicky koncipovaných mikrohistorií, jež si žádné teoretické otázky nekladou a vyprávějí individuální příběh z dějin každodenního světa, jež bychom mohli nazvat antropologií individuálního konání a jež se týkají především otázek sociální pozice manželství, sexuality, prostituce či homosexuality. Od klasických biografů se ale práce Stevena Ozmenta,³⁰ Gene Bruckera³¹ či Judith Brownové³² liší téměř výhradně tím, že jejich hrdiny jsou bezvýznamní, téměř anonymní jedinci, kteří nezasahovali do velkých dějin.

Druhou rovinu experimentování s mikrohistorií tvoří analýzy výjimečných „událostí“, mikrohistorií „střetů“ a „konfliktů“, které je možné pojímat jako „neobvyklé normality“. Nejvýznačnější z nich představuje *Masopust v Romansu* Emmanuela Le Roy Ladurie,³³ *Velký masakr koček* Roberta Darntna,³⁴ který Richard J. Evans považuje za jeden z nejlepších příkladů užití „zhuštěného popisu“,³⁵ či

Dějiny jedné rituální vraždy Ronnieho Po-Chia Hsia.³⁶ V českém prostředí se k tomuto konceptu mikrohistorie nedávno přihlásil svou prací o broumovské rebelii Jaroslav Čechura,³⁷ jenž se musel potýkat s tím, že měl k dispozici, podobně jako Natalie Zemon Davis, téměř výhradně prameny upravené viděním vzdělaných očí, v tomto případě broumovského správce Hesselia. V zárodečné podobě se mikrohistorický přístup „střetu“ a „konfliktu“ odráží i v práci Františka Šmahela o pražském povstání v roce 1483, především v analýze motivací a postojů hlavních aktérů.³⁸

Mimo doposud diskutované tři podoby mikrohistorie stojí *Montaillou* Emmanuela Le Roy Ladurie,³⁹ jež nepochybně mnohem více vyvěrá ze znovuobjevení antropologických dimenzí a myšlenkového světa Marka Blocha a Luciena Febvra ve francouzské historiografii 60. let a ze snahy vyrovnat se s braudelovským konceptem dlouhého trvání, formulovaným pro oblasti sociálních a kulturních dějin, než

několik let společně vedli seminář „Historie a antropologie“. E. DOMAŇSKA, *Mikrohistorie: spotkania w międzyzwiątach*, s. 243–244, se domnívá, že jak *Syr a červi*, tak *Velký masakr koček*, *Návrat Martina Guerra* i *Montaillou* jsou příkladem „zhuštěného popisu“. Ve skutečnosti ale musíme její výrok chápat pouze jako tezi, jako východisko, nad jehož obsahem se nezamýšlí. Vyjma *Velkého masakru koček* totiž aplikaci „zhuštěného popisu“ neanalyzovala a v jednotlivých kapitolách o těchto vskutku mikrohistorických knihách se pouze pokusila prokázat, že se Le Roy Ladurie, Carlo Ginzburg i Natalie Zemon Davis ztotožňovali se svými „hrdiny“ a snažili se obhájit jejich jednání, čímž je dle jejího soudu „překládali“ do kultury 20. století.

27 E. DOMAŇSKA, *Mikrohistorie: spotkania w międzyzwiątach*, s. 188–189. Ta se dokonce domnívá, že Natalie Zemon Davis čerpala své interpretace Bertrandina jednání z povídky Janet Jamesové *The Wife of Martin Guerre* z roku 1941.

28 ALAIN CORBIN, *Le monde retrouvé de Louis-François Pinagot. Sur les traces d'un inconnu (1798–1876)*, Paris 1998.

29 Z tohoto hlediska se Corbinův postup podobá konstrukcím Zdeňka Smetánky v jeho *Legendě o Ostojovi*, Praha 2004², tedy knize, která je – možná nevědomě – po mém soudu jedním z nejzřetelnějších ohlasů mikrohistorie v českém prostředí.

30 STEVEN E. OZMENT, *The bürgermeister's daughter: scandal in a sixteenth-century German town*, New York 1996.

31 GENE BRUCKER, *Giovanni and Lusanna. Love and Marriage in Renaissance Florence*, Berkeley 1986.

32 JUDITH BROWN, *Immodest Acts. The Life of a Lesbina Nun in Renaissance Italy*, New York 1986.

33 EMMANUEL LE ROY LADURIE, *Le carnaval de Romans: de la Chandeleur au mercredi des Cendres 1579–1580*, Paris 1979.

34 ROBERT DARNTON, *The great cat massacre and other episodes in French cultural history*, London 1988. Diskuse o Darntonově knize, opět s důrazem na jeho antropologické interpretování pramenů, byla v letech 1986–1988 vedena na stránkách *Journal of Modern History* a vstoupili do ní Roger Chartier, James Fernandez, Dominick LaCapra, Pierre Bourdieu a Giovanni Levi.

35 RICHARD J. EVANS, *Fakten und Fiktionen über die Grundlagen historischer Erkenntnis*, Frankfurt am Main–New York 1999, s. 236. Darnton s Cliffordem Geertzem na Princetonu

36 RONNIE PO-CHIA HSIA, *Trent 1475. Stories of a ritual murder trial*, Yale–New Haven–London 1992.

37 JAROSLAV ČECHURA, *Broumovská rebelie*, Praha 1997, teoreticky s. 14–15. Ten je i autorem spíše populárně laděné úvahy *Mikrohistorie – nová perspektiva dějepisectví konce tisíciletí*, *DaS* 16/1994, č. 1, s. 2–5, kde ale ještě mnohem více akcentuje sociálně a demograficky pojímanou mikrohistorii a snaží se hledat „zárodky“ mikrohistorie již v některých předválečných pracích Josefa Pekaře, což je po mém soudu zcela bezpředmětné. Kriticky vůči Čechurovu pojetí mikrohistorie vystoupil PAVEL HIML, *Nová košťata sociálního ukázkování a mikrohistorie*, *Listy filologické* 123/2000, s. 166–180, který zdůraznil problematičnost jeho práce s prameny a rozporuplnost jeho přístupů. Na druhé straně ale Himl nijak nepopřel autorovo přinejmenším vztahování se k mikrohistorii střetů a konfliktů.

38 Nejnověji svůj text z konce 70. let autor publikoval v knize *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001, s. 99–140.

39 EMMANUEL LE ROY LADURIE, *Montaillou, village occitan de 1294 à 1324*, Paris 1975. Ve své analýze mikrohistorie jako historické metody E. DOMAŇSKA, *Mikrohistorie: spotkania w międzyzwiątach*, s. 216–229, podrobila nejtvrďší kritice právě Montaillou. Dle jejího soudu do interpretace života v Montaillou Le Roy Ladurie promítá své vlastní představy a své vlastní touhy, přičemž život zcela idealizuje, neboť touží po normalitě. Jako podklad své interpretace si přitom zvolila pouze velmi omezený výsek knihy, kapitolu o sexualitě, a to dokonce pouze ve zkráceném polském překladu, jenž se ale od originálu dosti liší. Ve skutečnosti však pasáže o sexualitě tvoří pouze jeden z mnoha aspektů života v Montaillou. Autorčino tvrzení, že idealizovaný výklad je Ladurieho reakcí na zflustrovanou společnost 20. století, v níž žije, považují za zcela nepřesvědčivý a nedoložený.

z programatické mikrohistorie. V této souvislosti je vhodné si připomenout, že jeden protipól Braudelova konceptu představují antropologii zcela jistě podmíněné práce Philippa Arièse, věnované dějinám dětství a smrti, či Delumeauovy dějiny strachu a hříchu, které se snažily prokázat, že ve společenském chování existují principy a přístupy, které se dlouhodobě, během několika století nemění a ve své podstatě reprezentují téměř konstanty společenského chování. Druhý protipól pak tvoří renesance událostních dějin v podobě *Neděle u Bouvines*,⁴⁰ v níž Georges Duby pracuje s transformací příběhu v relativně krátkém čase, a třetí protipól právě mikroanalytické *Montaillou*, jež ve své podstatě téměř dokonale reprezentuje *historie totale* se zřetelem k zachycení všech myslitelných a postřehnutelných stránek každodenního života. Jestliže byl Carlo Ginzburg kritizován za práci s výslechovými protokoly, tak v případě Emmanuela Le Roy Ladurie šla obdobná metodická kritika až tak daleko, že jeho knihu odmítla jako celek, protože prý nepředstavuje analýzu pramenů, nýbrž pouze ilustraci předem formulované hypotézy, či dokonce konceptu. Le Roy Ladurie se skutečně dopustil celé řady chyb a často nebral zřetel na protikladnost některých opakujících se výsledků těchto osob, na druhé straně je ale jeho práci třeba vnímat jako jeden z nejránějších pokusů o vystižení totality každodenního života ve středověku. Mikrohistoričnost *Montaillou* spočívá především ve zkoumání výjimečného, lokálně uzavřeného světa a v konstrukci několika příkladových biografii s důrazem na rozkrytí sítě sociálních a přátelských vztahů, v nichž se pyrenejší kataři i katolíci pohybovali.

Experimentálnost antropologicky pojatých mikrohistorických studií ale tkví ještě v jedné, po mém soudu dosti opomíjené skutečnosti. Jak jsem již řekl, větší-

40 GEORGES DUBY, *La Dimanche de Bouvines. 27 juillet 1214*, Paris 1973. K Dubyho návratu k událostním dějinám srov. JOSEF VÁLKA, *Nová historie středověku*, in: Georges Duby, *Vznešení paní z 12. století*, díl 1, Brno 1997, s. 113–122; MARTIN NODL, *Georges Duby a středověká mentalita*, in: Georges Duby, *Neděle u Bouvines. 27. červenec 1214*, Praha 1997, s. 207–215. A samozřejmě srov. i Dubyho ego-histoire, popřípadě knihu rozhovorů: GEORGES DUBY, BRONISLAW GEREMEK, *Wspólne pasje*, Warszawa 1995. Dubyho *Neděle u Bouvines* má velmi blízko i ke konceptu politické antropologie středověku, jejíž kontury načrtl JACQUES LE GOFF, *Tvoří politické dějiny i dnes osu dějin?*, in: *Středověká imaginace*, Praha 1998, s. 302–318. Politickou či symbolickou antropologii (Le Goff se nechal výrazně inspirovat studií GEORGESE BALANDIERA, *Anthopogie politique*, Paris 1967, která nedávno vyšla i česky pod názvem *Politická antropologie*, Praha 2000) jsou dle Le Goffova soudu ovlivněny především práce Percyho E. Schramma, Marca Blocha, Ernsta H. Kantorowicze, Herberta Grundamanna, Pierra Francastela či Erwina Panofského. Do kontextu politické a symbolické antropologie je možné vřadit i Le Goffův kvazizivotopis Svatého Ludvíka: JACQUES LE GOFF, *Le Saint Louis*, Paris 1999. V německé medievalistice dnes nejvýrazněji reprezentuje symbolicko-antropologický proud se svými pracemi GERD ALTHOFF, *Spielregeln der Politik im Mittelalter, Kommunikation in Frieden und Fehde*, Darmstadt 1997; *Macht der Rituale. Symbolik und Herrschaft im Mittelalter*, Darmstadt 2003.

na „mikrohistoriků“ své mikrohistorické práce napsala v 70. a 80. letech jako více méně vědomou reakci vůči braudelovskému strukturálně-funkcionalistickému historiografickému modelu. V pozdějším období ale již s mikrohistorií příliš neexperimentovala a mnohem větší pozornost věnovala historické antropologii. Tato skutečnost je zcela zřetelná ve studiích Carlo Ginzburga, na jeho spočinutí v antropologickém sabatu čarodějnic, u Natalie Zemon Davis, jež se sice v některých svých drobných studiích mikrohistorií, dokonce i mikrohistorií sebe sama⁴¹ zaobírala, avšak její poslední velká práce⁴² představuje jakousi moderní paralelu k Maussově *Eseji o daru*. Složitější je pak postoj Emmanuela Le Roy Ladurie, jež napsal ještě jednu mikrohistorickou práci o rodině Platerů,⁴³ která ale v podstatě zapadla, a mimoto se věnoval problematice životních cyklů, podobně jako Giovanni Levi ve svých úvahách o sociálních dějinách dětství.⁴⁴ Ronnie Po-Chia Hsia naopak zaměřil svoji pozornost na sociální disciplinaci v reformačním období,⁴⁵ obdobně jako Wolfgang Behringer, jež sociální disciplinaci úzce propojil s problematikou čarodějnictví, avšak svou nejnovější práci o „říšské poště“ v 18. století již pojal zcela nemikrohistoricky.⁴⁶ Robert Darnton se v duchu anglosaské tradice nadále zaobírá symbolickou antropologií a intelektuálními dějinami, přičemž se stále kritičtěji staví k francouzskému konceptu mentalit. Zcela opačným vývojem, srovnatelným snad jen s Le Roy Laduriem před *Montaillou*, prošel Alain Corbin. Začal klasickými dějinami sociální imaginace⁴⁷ a prozatím skončil mikrohistorií, a to v době, kdy mikrohistorie přestává hrát v obecném historiografickém diskurzu významnou úlohu a stále více začíná být vnímána jako pouze jeden z mnoha experimentů směřujících k poznání předmoderní kultury. Právě ona experimentálnost a užití v téměř laboratorních podmínkách ale mikrohistorii pro-

41 V knize *Lebensgänge*. Glikl, Zwi Hirsch, Leone Modena, Martin Guerre, *Ad me ipsum*, Berlin 1998.

42 NATALIE ZEMON DAVIS, *The gift in sixteenth-century France*, Oxford 2000.

43 EMMANUEL LE ROY LADURIE, *Eine Welt im Umbruch: der Aufstieg der Familie Platter im Zeitalter der Renaissance und Reformation*, Stuttgart 1998. Francouzský originál *Siècle des Platter (1499–1628)*, díl 1: *Le mendiant et le professeur*, Paris 1995. Druhý díl nazvaný *Le voyage de Thomas Platter (1595–1599)*, Paris 2000, jsem bohužel neměl k dispozici.

44 Srov. například jím redigované *Geschichte der Jugend*, díl 1: *Von der Antike bis zum Absolutismus*, Frankfurt am Main 1996; díl 2: *Von der Aufklärung bis zur Gegenwart*, Frankfurt am Main 1997.

45 RONNIE PO-CHIA HSIA, *Society and religion in Muenster: 1535–1618*, New Haven 1984; TÝŽ, *Social discipline in the Reformation. Central Europe 1550–1750*, London 1989.

46 WOLFGANG BEHRINGER, *Im Zeichen des Merkur: Reichspost und Kommunikationsrevolution in der Frühen Neuzeit*, Göttingen 2003.

47 Z jeho početných prací zde stačí upozornit na *Les filles de noce. Misère sexuelle et prostitution (XIXe–XXe siècles)*, Paris 1978; *Le territoire du vide. L'Occident et le désir du rivage (1750–1840)*, Paris 1988; *Le village des cannibales*, Paris 1990; *Le temps, le Désir et l'Horreur: essais sur le dix-neuvième siècle*, Paris 1991.

slavily a přisoudily jí v historiografickém diskurzu posledních desetiletí přední místo. V hledání mnoha cest moderního západoevropského dějepisceví 70. a 80. let se přitom mikrohistorie nechala inspirovat antropologickými přístupy, jež roz-pohybovaly poněkud statický koncept dějin mentalit. Oproti jiným historio-grafickým proudům se ale mikrohistorie, možná příznačně obdobně jako proso-pografie, nikdy nestala kánony sevřeným metodologickým přístupem (nejvíce ke kanonické podobě směřovala a směřuje v pojetí göttingenských sociálních histo-riků), což jí i v příštích desetiletích dává možnost objevovat nové podoby a podí-let se na rozvoji nových badatelských experimentů a vybočení z historiografické normality. Na druhé straně se ale samozřejmě bude vydatně rozvíjet i teoreticky nevyhraněná mikrohistorie individuálního chování a spolu s ní i „mikrohistorie“, jež se především ke ginzburgovské mikrohistorii vehementně hlásí, aniž s ní však má cokoli společného. Ale takový už je osud všech druhých a třetích derivací me-todologicky podnětných historiografických konceptů a experimentů.

„ČAS NEJISTOT“ A KRITICKÝ OBRAT

K diskusím ve francouzské historiografii
na přelomu 20. a 21. století

Daniela Tinková

A Time of Uncertainties and Critical Turning-Point.
On Discussions in French Historiography at the Turn of the 20th/21st Century

In my article I have tried to outline of the basic features of what is known as the “critical turning-point” (“Tournant critique”) in French historiography of the 1990s. I have tried to emphasise the fundamental factors that led to new critical reflection in historical science in France, and did so directly on the pages of the “pillar periodical” of the “new” historiography – the *Annales* review. I have stressed specifically the socio-political factor (the collapse of the Soviet bloc and expressions of nationalist separatism in Central and eastern Europe) and ideological (the exhaustion of the structuralist and Marxist model in the social sciences), which undermined the classic explanatory framework of the „current of history“ interpreted primarily as a linear, causally linked “process”. Other factors in the intellectual crisis included various manifestations of the “crisis of the university function” (university overpopulation, the absence of academic jobs). I have also tried to reflect on the problems brought for history by experiments in interdis-ciplinary co-operation with adjacent fields (mainly philosophy, sociology and anthropology). I have also emphasised the growing interest in – or rediscovery of – cultural and political history, and the history of “the present”. In this period self-conscious exploration of the nature of historical “writing” itself and the rela-tionship between history-science and literature-fiction began to play a role as well.
